

# Dravce



## Chráneného vtáčieho územia



Foto: J. Lengyel



## Dunajské luhy

Foto: P. v. Wahl

# DUNAJSKÉ LUHY

*Kedysi boli pôvodné dunajské lužné lesy súčasťou mohutnej vnútrozemskej delty Dunaja. Ešte nedávno patrili k jedným z najrozmanitejších a druhovo najbohatších ekosystémov nielen na Slovensku ale aj v strednej Európe. Rozmanitosť organizmov podporuje aj osobitá geografická poloha, kde sa stretávajú prvky panónske aj alpské, ktoré sú prepojené Dunajom.*

*Neuveriteľná sila rieky valila svoju vodu korytom do zložitého systému početných ramien, kde počas povodní vymývala pevninu a zásobovala ju bohatou paletou živín. Pevnina jej za to na oplátku poskytovala množstvo dôležitých minerálov. Z tejto vzájomnej „kooperácie“ rieka – pevnina profitovalo množstvo organizmov, ktoré tu nachádzali okrem bohatej potravnjej ponuky aj obrovskú ponuku pestrých biotopov. Rieka modelovala krajinu do podoby zátok, štrkových lavíc, agradačných valov, močiarov, kde rástli džungľa hustých lužných lesov.*

*Na prelome 80-tych a 90-tych rokov minulého storočia započal človek boj so silou Dunaja v podobe výstavby vodného diela Gabčíkovo. Dunaj prestal zásobovať krajinu životodarnými povodňami, jeho sila bola okovaná do podoby kanálov a prehradení. Veľké plochy lesov sa zničili, ramená sa izolovali. Dodnes sa uchovali len posledné pôvodné refúgiá tohoto unikátneho ekosystému, ktorý sa zachováva viacmenej už len vďaka simulovaným záplavám a ušetrením od ťažby niekoľkých pôvodných biotopov. Aj keď došlo k výrazným zmenám v druhovom zložení, diverzite a početnosti fauny a flóry, má povodie Dunaja ešte stále veľmi dôležité funkcie, predovšetkým ako najvýznamnejší migračný koridor vtákov a netopierov Európy. Z týchto dôvodov má jeho zaradenie medzi 38 chránených vtáčích území Slovenska nezastupiteľný význam.*



V každom chránenom vtáčom území (ďalej len CHVÚ) je upravené využívanie územia tak, aby ostali zachované vhodné podmienky pre kritériové druhy vtáctva. Ide o druhy, ktorých populácia v CHVÚ je významná z národného a európskeho hľadiska.



Foto: B. Wadertič



Zdroj: Rybanič R., Šutiaková T., Benko Š. (eds.) 2004: Významné vtáčie územia na Slovensku. Územia významné z pohľadu Európskej únie, Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku, Bratislava.

V zmysle vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 440/2008 Z. z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Dunajské luhy na ploche o výmere 16 511,58 ha a ktorá nadobudla účinnosť 15. 11. 2008, sú predmetom ochrany nasledujúce druhy vtákov: haja tmavá, kaňa močiarna, orliak morský, bocian čierny, brehuľa hnedá, bučiačik močiarny, čajka čiernehohlavá, hlaholka severská, hrdzavka potápvavá, chochlačka sivá, chochlačka vrkočatá, kačica chrapľavá, kačica chriplavá, kalužiak červenonohý, ľabtuška poľná, potápač biely, rybár riečny, rybárik riečny a volavka striebřistá.

CHVÚ je vyhlásené aj za účelom zabezpečenia priaznivého stavu biotopov a zabezpečenia podmienok prežitia a rozmnožovania sťahovavých vodných druhov vtákov vytvárajúcich zoskupenia počas migrácie alebo zimovania, najmä druhov uvedených v prílohe č. 1 tejto vyhlášky.



Volavka striebřistá  
(*Egretta garzetta*)

Foto: J. Svetlík



Brehuľa hnedá  
(*Riparia riparia*)

Foto: J. Svetlík



CHVÚ má osobitný význam najmä ako zhromaždisko zimujúcich vtákov. Mimoriadny význam má vodné dielo najmä pre **chochlačku vrkočatú** (*Aythya fuligula*) a **hlaholku severskú** (*Bucephala clangula*), ktorá tu dosiahla v roku 2004 najvyššiu početnosť v strednej Európe.

Riečny ostrov na slovenskom úseku Dunaja, pri obci Moča (okr. Komárno). Jediné známe hniezdisko kritériových druhov brodivcov v CHVÚ Dunajské luhy na našom úseku Dunaja – hniezdisko **volavky striebristej** (*Egretta garzetta*) a početnej kolónie **chavkošov nočných** (*Nycticorax nycticorax*).

Foto: J. Lempel

**Rybár riečny** (*Sterna hirundo*) hniezdi v prirodzených podmienkach na štrkových laviciach. V zregulovaných podmienkach Dunaja využíva vďaka manažmentu už iba alternatívne hniezdiská. Na Hrušovskej zdrži sú takýmito „Vtáčí ostrov“ a kopy kamenia na riečnych smerovníkoch.



Foto: J. Svetlík

**Čajka čiernohlavá** (*Larus melanocephalus*) pripomína na prvý pohľad našu častejšiu čajku smejivú (*Larus ridibundus*). Je však väčšia, má červený zobák a nohy a čiernu hlavu. Menšie kolónie tohto druhu hniezdia medzi čajkami smejivými.

**Kačica chriplavá** (*Anas strepera*) patrí na Slovensku medzi zriedkavé druhy. Pravdepodobne hniezdi iba na východnom a západnom Slovensku. Preferuje najmä plytké vody s bohatou vegetáciou. V malých počtoch hniezdi pravidelne aj v CHVÚ Dunajské luhy.



Foto: J. Svetlík

Foto: J. Svetlík

# DRAVCE

## v CHVÚ Dunajskej luhy



Foto: R. Jureček

Dunajské luhy sú jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie orliaka morského (*Haliaeetus albicilla*) a haje tmavej (*Milvus migrans*). Väčšia časť hniezdennej populácie týchto zriedkavých dravcov je sústredená práve na juhozápadnom Slovensku v lužných lesoch Dunaja a Moravy.

Z ďalších druhov dravcov tu hniezdi viac ako 1 % národnej populácie kane močiarna (*Circus aeruginosus*). Vyskytuje sa v okolí močiarov a riek s porastami pálky, trste, či ostrice.



Kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*)

Foto: R. Jureček

# Orliak moršký

(*Haliaeetus albicilla*)



Mohutné krídla s prstovitými letkami a klinovitým tvarom chvosta dotvárajú nezameniteľnú siluetu orliaka morškého.

Foto: S. Harvancík

Orliak moršký je náš najväčší dravec s rozpätím krídiel až 2,5 m. Má typický klinovitý chvost, dlhé doskovité krídla zakončené prstovitými letkami a mohutný zobák. Dospelé vtáky majú svetlú hlavu a biely chvost. Hlava a chvost mladých vtákov sú tmavohnedo sfarbené.

V CHVÚ Dunajské luhy obýva orliak moršký lesy v blízkosti vodného toku Dunaja. Hniezdi len v priamej blízkosti vodného toku vo vysokokmenných porastoch prirodzeného lesa. Hniezda si stavia najmä na starých topoľoch.

Partneri v páre žijú spolu v trvalom zväzku. Orliak používa hniezdo veľmi veľa rokov, pár si stavia niekoľko hniezd, ktoré nepravidelne strieda. Samica znáša už v druhej polovici februára alebo začiatkom marca 1–3 vajcia a sedí na znáške 36–40 dní, občas ju vystrieda samec. Starostlivosť o mláďatá na hniezde trvá 80–90 dní. Po vyletení sú mláďatá 1–2 mesiace potravne plne závislé na rodičoch, ktorí ich krmia. Pohlavnú dospelosť dosahuje orliak moršký vo veku 5–6 rokov.

Hniezdo orliaka morškého je mohutná stavba, v priemere môže dosahovať až 2,5–3 m a výšku aj 3–4 m.



Foto: J. Chavko

Orliak hniezdil na slovenskej strane Dunaja do polovice 60-tych rokov. Jeho vymiznutie na Slovensku po tomto období súvisí s celkovým poklesom európskej populácie v 60-tych a 70-tych rokoch, ako dôsledok nadmernej chemizácie prostredia a potravných zdrojov, ale aj ako dôsledok priameho prenasledovania človekom – odstrel, vykrádanie hniezd, či chytenie do pascí.

Od 80-tych rokov sa začala populácia zvyšovať a čoraz častejšie sa objavovali orliaky aj u nás, predovšetkým v zimnom období. Prvé dva páry zahniezdili v Dunajských luhoch po viac ako 30 rokoch, v roku 1998.

*Hlavnou potravou orliaka morského sú ryby. Spestrením sú malé a stredne veľké cicavce či rozličné vtáctvo. V zime sa živí aj uhynutými živočíchmi.*



Foto: J. Chavko



Foto: B. Čičel



Naše orliaky sa vyskytujú počas celého roka v blízkosti svojich hniezdisk. Vyššie počty orliakov môžeme pozorovať približne od októbra, kedy sa u nás vyskytujú aj zimujúce jedince pochádzajúce zo severských krajín, ich odlet prebieha od polovice februára do konca apríla.

Hniezdny biotop  
orliaka morského



Foto: S. Harvančík

Orliak morský je globálne ohrozený druh, vyžadujúci celosvetovú ochranu.

Na Slovensku je orliak morský chráneným živočíchom v zmysle zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a podľa vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z. je zaradený do kategórie druhov európskeho významu. V Červenom zozname vtákov Slovenska je zaradený do kategórie „kriticky ohrozený druh“. Početnosť hniezdnej populácie orliaka morského na Slovensku sa odhaduje na 4–8 párov. V CHVÚ Dunajské luhy hniezdia 4 páry.



Foto: B. Maderič

# Haja tmavá

(*Milvus migrans*)



Najnápadnejším znakom haje tmavej je plytko vykrojený chvost, pričom vykrojenie chvosta na rozdiel od haje červenej po jeho úplnom roztvorení mizne. Obe pohlavia sú tmavo-hnedo sfarbené.

V CHVÚ Dunajskej luhy haja tmavá obýva prevažne lesy v blízkosti vodného toku Dunaja. Na rozdiel od haje červenej je úzko viazaná na blízkosť vodnej plochy. Je sťahovavým druhom, zo zimovísk v Afrike, južne od Sahary, priľieta koncom marca a začiatkom apríla, odlieta v auguste až septembri.

Foto: S. Harvančík



Foto: S. Harvančík

Hniezdi jednotlivo, najmä vo vysokomenných lesných porastoch, najčastejšie na ich okraji, alebo vo vnútri riedkych lesov. Hniezda sú umiestnené na listnatých stromoch (dub, jaseň, topoľ).

Koncom apríla, spravidla však začiatkom mája, samica znáša 2–4 vajcia, na ktorých sedí 30–32 dní. Starostlivosť o mláďatá na hniezde trvá 40–50 dní.

Haja tmavá si hniezdo vystieľa cudzími predmetmi ako papier, igelit, textilie, srst a pod.

Hniezdo haje tmavej s dvoma mláďatami.



Foto: S. Harvančík



Foto: B. Maderič



Hniezdny a potravný biotop haje tmavej



Foto: B. Maderič

*Mláďa haje tmavej tesne po opustení hniezda.*

Haja tmavá sa živí kadávermi živočíchov, čím v prírode plní dôležitú sanitárnu funkciu. V jej potrave sú zastúpené ryby, drobné cicavce, obojživelníky, vtáky ale aj hmyz. Potravu často zbiera aj za letu z vodnej hladiny. Pre haju tmavú je typické, že kradne potravu aj iným dravcom.

V Európe je haja tmavá zraniteľným druhom s nevhodným ochranným statusom. Na Slovensku je haja tmavá chráneným živočíchom v zmysle zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a podľa vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z. je zaradená do kategórie druhov európskeho významu. V Červenom zozname vtákov Slovenska je zaradená do kategórie „zraniteľný druh“. Jej početnosť sa odhaduje na 15–20 hniezdných párov pre celé územie Slovenskej republiky.

CHVÚ Dunajské luhy má pre záchranu tohto vzácneho druhu mimoriadny význam, v území hniezdi 2–5 párov haje tmavej.



Foto: J. Svetlík



# Kaňa močiarna

(*Circus aeruginosus*)

Samec (dole) je pestršie sfarbený oproti nenápadnejšej samici (hore).



Kaňa močiarna sa na prvý pohľad podobá na myšiaka lesného, je však štíhlejšia a trochu menšia. Krídla pri krúžení dvíha vyššie nad chrbát, takže vytvárajú široké „V“. Pre druh je charakteristický výrazný pohlavný dimorfizmus. Samec je tmavohnedý so svetlejšou hlavou, s pozdĺžnym škvrnením na hrudi, šedým chvostom a šedými štítkmi v krídlach. Samica je tmavohnedá, so svetložltou hlavou a tmavým pásom cez oko. Chvost je hnedý. Mladé vtáky sú čokoládovo hnedé, bez škvrn, s výrazným žltým temenom a šijou.

V CHVÚ je kaňa močiarna viazaná na močaristé oblasti a vodné plochy s pobrežnou vegetáciou, čo súvisí s jej špecifickými nárokmi na hniezdny biotop. Hniezdi jednotlivo na zemi, často v porastoch trstia alebo pálky, menej v porastoch obilia. Vo vhodných biotopoch môže hniezdiť aj viac párov blízko seba. Na prelome apríla a mája samica znáša 3–6 vajec, na ktorých sedí 31–36 dní. Starostlivosť o mláďatá na hniezde trvá 35–40 dní, po tomto období sa už mláďatá pohybujú v okolí hniezda, ale prvé lety absolvujú až vo veku 55 dní. Ešte niekoľko týždňov po vyletení ich samica krmí. Lovným prostredím sú okrem mokradí lúky a pasienky. Živí sa najmä drobnými hlodavcami, mláďatami vtákov, plazmi a obojživelníkmi. V Európe je kaňa močiarna druhom s vyhovujúcim ochranárskym statusom.

Na Slovensku je chráneným živočíchom v zmysle zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a podľa vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z. je zaradená do kategórie druhov európskeho významu. V Červenom zozname vtákov Slovenska je zaradená do kategórie „menej ohrozený druh“. Na Slovensku hniezdi približne 400–500 párov. V CHVÚ Dunajské luhy hniezdi 10–12 párov.

Trstové zárasty sú jedným z typických hniezdných biotopov kane močiarnej.





Foto: J. Lengyel



Foto: J. Lengyel

## OCHRANA DRAVCOV v CHVÚ Dunajské luhy

Hlavnou príčinou ohrozenia orliaka morského a haje tmavej je v CHVÚ neusmernená lesohospodárska činnosť. Zapríčiňuje poškodzovanie lesných porastov, kde tieto vtáky hniezdia. Ťažobnou činnosťou sú odstraňované staré stromy, ktoré tvoria vhodné hniezdne možnosti. Výsledkom tejto neusmernennej činnosti je opustenie znášky, úhyn mláďat a v konečnom dôsledku aj opustenie hniezdnej lokality pásmi týchto druhov. Nástrojom na zabezpečenie ochrany hniezdných biotopov orliaka morského a haje tmavej je uplatňovanie systému vyhlasovania ochranných zón v okolí ich hniezd. Podstatou ochranných zón je vytvoriť priestor v okolí hniezda s bezzásahovým režimom hospodárenia, resp. s vhodným spôsobom hospodárenia rešpektujúc ekologické nároky týchto druhov. Cieľom vyhlasovania ochranných zón je zabezpečiť úspešný priebeh hniezdenia druhov a z dlhodobého hľadiska zachovať hniezdny biotop v priaznivom stave.

Ďalšími hrozbami pre orliaka morského, haju tmavú a kaňu močiarnu sú ničenie lovísk, vykladanie otrávených návnad a nelegálny odstrel. Likvidácia mokradí vážne ohrozuje kaňu močiarnu. Pre dravce sú veľkým nebezpečenstvom poranenia a úhyny na 22 kV elektrických vedeniach. Nemenej významné sú aj zmeny hydrologického režimu, ktoré súvisia s výstavbou vodného diela a nadmerné vyrušovanie spôsobené neusmerneným výkonom rybárskeho práva a športovo – rekreačnými aktivitami. Závažným problémom je aj výstavba chát a poľovníckych zariadení.

*Pohľad na orliaka morského, ktorý sa stal obeťou otravy v dôsledku konzumácie návnady kontaminovanej karbofuránom.*



Foto: Z. Vermouzek



Foto: Z. Vermouzek

# STAROSTLIVOSŤ O CHVÚ

## ochrana biodiverzity a spokojnosť obyvateľstva

Cieľom starostlivosti o CHVÚ Dunajské luhy nie je zákaz hospodárenia, ale usmernenie a zosúladienie jednotlivých spôsobov hospodárenia s ochranou druhov, pre ktoré je územie vyhlásené. Preto starostlivosť o CHVÚ Dunajské luhy, ako aj o ostatné chránené územia európskeho významu v rámci sústavy NATURA 2000, je možné zabezpečiť len spoločným úsilím všetkých dotknutých skupín t.j. hlavne lesníkov, poľnohospodárov, poľovníkov, rybárov, vodárov a ochráncov. Ochrana prírodných hodnôt – v tomto prípade vtáctva – môže v niektorých prípadoch znamenať i obmedzenie hospodárskych aktivít v území. Vzhľadom na skutočnosť, že Slovensko je členskou krajinou Európskej únie (EÚ), rešpektovanie princípov Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) EÚ je pre našich poľnohospodárov záväzná. Jednou z oblastí SPP je tzv. Krížové plnenie (KP), ktoré predstavuje mechanizmus podpory trvalej udržateľnosti poľnohospodárstva v EÚ prostredníctvom rešpektovania zákonných požiadaviek hospodárenia (ZPH) a udržiavania svojich plôch v dobrých poľnohospodárskych a environmentálnych podmienkach (GAEC – Good Agricultural and Environmental Conditions).

Dodržiavanie príslušných právnych predpisov, týkajúcich sa ZPH a dodržiavanie štandardov GAEC je podmienkou vyplácania priamych platieb. Porušenie právnych predpisov môže byť sankcionované.

Právnym základom pre uplatňovanie KP v oblasti ochrany prírody sú vybrané články dvoch európskych smerníc, tzv. „Smernica o vtáčkoch“ a „Smernica o biotopoch“.

Ďalšou oblasťou SPP je oblasť rozvoja vidieka. Na území Slovenska sa v súčasnosti realizuje jeden z najvýznamnejších programov pre ochranu životného prostredia a zvyšovania kvality vidieckeho života tzv. **Program rozvoja vidieka SR 2007–2013** (PRV). PRV predstavuje efektívny finančný nástroj na zabezpečenie starostlivosti o územia sústavy NATURA 2000 a ponúka poľnohospodárom vo forme agroenvironmentálnych platieb a lesníkom vo forme lesnícko–environmentálnych platieb (tzv. kompenzačné platby) možnosť zapojiť sa do špecifických podopatrení zameraných aj na ochranu vybraných druhov vtákov a ich biotopov.

Princípom kompenzačných platieb je náhrada finančných strát poľnohospodárov a lesníkov v dôsledku zabezpečovania starostlivosti o chránené vybrané druhy vtáctva (napr. zmena spôsobu kosby, posunutie termínu kosby, obmedzenie používania pesticídov, časové obmedzenie hospodárskej činnosti na hniezdných lokalitách výberových druhov, vytvorenie ochranných zón na

lesnej pôde v okolí hniezd dravcov) za predpokladu dodržania vopred stanovených podmienok.



*Kalužiak červenonohý (Tringa totanus)*

V praxi to znamená šetrne hospodáriť a zároveň dodržiavať odporúčané opatrenia pri ochrane druhov, kvôli ktorým bolo CHVÚ vyhlásené.

Konkrétnym podopatrením zameraným na ochranu orliaka morského, haje tmavej, ale aj bociana čierneho, ktoré sú predmetom ochrany vtáčích druhov v CHVÚ Dunajské luhy, v rámci lesnícko–environmentálnych platieb je podopatrenie „**Ochrana biotopov vybraných druhov vtákov**“ s výškou platby **65,39 €/ha lesnej pôdy**. Iným podopatrením v rámci lesnícko–environmentálnych platieb, je podopatrenie „**Zachovanie priaznivého stavu lesných biotopov**“ s výškou platby **54,47 €/ha lesnej pôdy**.

Konkrétnym podopatrením zameraným na ochranu ľabtušky poľnej a kalužiaka červenonohého, ktoré sú predmetom ochrany vtáčích druhov v CHVÚ Dunajské luhy, v rámci agroenvironmentálnych platieb je podopatrenie „**Ochrana biotopov vybraných druhov vtákov**“ s výškou platby **47,97 €/ha trvalého trávneho porastu**.

Podrobnejšie informácie o možnostiach zapojenia sa do agroenvironmentálnych alebo lesnícko–environmentálnych schém vám radi poskytneme na kontaktoch Ochrany dravcov na Slovensku.



# Dravce Chráneného vtáčieho územia Dunajské luhy

Foto: B. Maderič



Foto: S. Harvančík



**Ochrana dravcov na Slovensku / Raptor Protection of Slovakia (RPS)** je nezávislá mimovládna organizácia, ktorej poslaním je výskum a ochrana voľne žijúcich dravcov a sov na území Slovenska. RPS rieši najzávažnejšie problémy a negatívne antropické faktory ohrozujúce populácie dravcov a sov na Slovensku. Intenzívne sa venuje problematike elektrických stĺpov v súvislosti s úhynmi vtáctva na konštrukciách elektrického vedenia, čo je jeden z najzávažnejších problémov ochrany dravých vtákov v Európe. Organizuje a vykonáva fyzickú ochranu hniezdísk orlov a sokolov pred vykrádaním. Realizuje programy záchranu populácie sokola rároha, sokola sťahovavého, orla kráľovského, orla skalného a orla kriklavého. Vykonáva stabilizovanie, úpravu hniezd a hniezdných plošín, inštaláciu umelých hniezd a búdok pre vzácné druhy dravcov a sov. RPS je zapojená do aktivít európskej skupiny, ktorá sa venuje problematike vtáčej kriminality. RPS ovplyvňuje environmentálnu politiku, navrhuje úpravy príslušných zákonov a upozorňuje na dodržiavanie medzinárodných dohôd týkajúcich sa ochrany dravcov a sov. Svojimi odbornými stanoviskami pomáha Ministerstvu životného prostredia SR a Štátnej ochrane prírody SR. Organizuje kampane a výstavy, vydáva propagačné a metodické materiály, usporadúva prezentácie a prednášky.

**Vydala: © Ochrana dravcov na Slovensku / Raptor Protection of Slovakia (RPS)**

Kuklovská 5, 841 04, Bratislava 4

Tel./Fax: 02/555 73 440, Mobil: 0911 882 626, e-mail: dravce@dravce.sk

[www.dravce.sk](http://www.dravce.sk) [www.chvu.dravce.sk](http://www.chvu.dravce.sk) [www.vtaciakriminalita.sk](http://www.vtaciakriminalita.sk)

**Autori textu:** Soňa Nuhličková, Boris Maderič, Jozef Chavko, Jozef Lengyel

**Fotografie:** B. Čičel, S. Harvančík, J. Chavko, A. Chudý, R. Jureček, J. Lengyel, B. Maderič, J. Svetlík, Z. Vermouzek, P. v. Wahl

**Grafický návrh:** Grafické štúdio Dudok – Ján Svetlík

Tento materiál bol vydaný v rámci projektu EN-2008-018 „Dravce a sovy v sústave Chránených vtáčích území Slovenska“, podporeného prostredníctvom nadácie Ekopolis z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho spoločenstva, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu SR.